هەڵوێستەیەك پێش ئیسلام و ڕوونكردنەوەیەك لەسەر تەڵاق

[بە كوردی]

بيان لبعض المسائل المتعلقة بالطلاق

[باللغة الكوردية]

نوسینی : حاجی عومەر عەلی كەریم

الكاتب : عمر علی كريم

پێداچونەوەی: پشتیوان سابیر عەزیز

المراجعة: بشتيوان صابر عزيز

نوسینگەی (ڕەبوەی) هەرەوەزیی بۆ بانگەواز و وشیاركردنەوەی ڕەوەندەكان لە شاری ڕیاز

المكتب التعاوني للدعوة وتوعية الجاليات بالربوة بمدينة الرياض

2008 -1429

islamhouse.com

هەڵوێستەیەك پێش ئیسلام و ڕوونكردنەوەیەك لەسەر تەڵاق

زۆر جار زۆر كەس پرسیار دەكات چ بەتەلەفۆن یان ئیمەیڵ لەسەر تەڵاق، وەجۆرەبێتاقەتیەكی تیا بەدی دەكرێت وەك ئەوەی كەئەمەكارێكی تایبەتیەو پێی ناخۆش بێت كەكەسانی تر بزانن، وەلەكاتێكدا كێشەكەبەخۆی چارەسەرناكرێ و پێویستەكەسانی تر لێی ئاگاداربن وەئەو ترسەی هەیەكەلەڕووی مامۆستاكەوەئەم كێشەخێزانیەی ئاشكرا بكرێ و كەسانی تر ئاگادار بن بەكێشەكەی. وەبێگومان هەموو مامۆستایەكی ئاینی دەبێت هەموو ئەوكارانەوەك ئەمانەت تێی پروانێ و وەهەموو ئەو شتانەی لەو نێوانەدا باس دەكرێت بپارێزرێت و وەڕێزێكی تایبەتیش بۆ پرسیاركەر دابنرێت مادام پابەندبەشەرعەوەو كێشەكەی بۆ شەرع دەگەڕێنێتەوە،كەئەمەبەڕاستی كارێكی زۆر گرنگەو دەبێت هەمووMان گرفتەكانمان بۆ لای خواو پێغەمبەرەكەی بگەڕێنینەوەخوای گەورەش دەفەرمووێ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ } وەك لەم ئایەتەدا دەردەكەوێت ئەگەر ئێمەپرواداربین دەبێت گوێڕایەڵی خواو پێغەمبەرەكەی بین و وەهەرگرفتێكمان هەبوو بیگەڕێنینەوەبۆلای ئەوان ئەگەر باوەڕمان بەخواو ڕۆژی دوای هەبێت.چونكەكەسانی وا هەیەلەوانەیەبەهەزارەها تەڵاقیشی كەوتبێت و هەر گوێشی تێنەدات!!! هەم خۆی هەم خێزانەبەدبەختەكەشی لەو تاوانەدا بژین و ئاسایی منداڵیش بخەنەوە. بەڵام دەكرێت بۆ پەندو وەرگرتن باس بكرێت بەبێ ناو هێنان بۆ نمونەباس لەشتێك دەكرێت یان لەنێوان دووكەسدایت بۆ پێكهێنانیان بلێی كاری واو وا بووەبەڵام بەبێ ناوهێنان و بەشێوەیەكی وا بیسەر نەزانێت مەبەستت كێیە.

ئەگەر بێت و ئێمەبگەڕێینەوەبۆ مێژووی پێش ئیسلام جۆرەها زەواج و مارەكردن هەبووە، وەیەكێك لەوانەئەم جۆرەزەواجەی ئێستامانەو شەرع پەسەندی كردوو هێڵایەوە، وەكۆمەڵێك مەرجی بۆ دانا، لەو زەواجانەی كەپێش ئیسلامدا هەبوو هەندێكیان بۆ نمونەباس دەكەین لەوانە:

1- نكاح الشغار: ئەم جۆرەئەوەیەكەسێك كچەكەی خۆی یان كەسێك كەلەژێر ڕكێفی ئەمدایەدەیكرد بەژن بەژن بەبێ ئەوەی هیچ مارەییەك بۆ كچەكان دابنرێت، بێگومان ئەمەمافی كچەكان دەفەوتێت بۆیەئاینی پیرۆزی ئیسلام نەرێی لێكرد وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرمووێ { نهى رسول اللهصلى اللهعليهوسلم عن

الشغار} لەفەرموودەیەكی تردا هاتووە{ لا شغار في الاسلام } ئەم جۆرەزەواج كردنەڕەد كرایەوەو لەئیسلامدا شتی وانیە ،

2- نكاح المقت: ئەمەش ئەو جۆرەدەگرێتەوەكەكەسێك ژنەكەی باوكی نەك دایكی خۆی ژنێكی تر جگەلەدایكی خۆی بۆ نمونەكەسێك دوو سێ یان زیاتر ژنی هەبێت وەئەو كەسەیەكێك لەژنەكانی تر نەك دایكی خۆی، جا بۆ ئەم كورەهەبوو كەئەم ژنەبهێنی بۆ خۆی بەبێ ئەوەی هیچ مارەیەكیشی بداتێ وەبەبێ ڕەزامەندی خۆشی خۆ ئەگەر خۆی بەدڵی نەبوایەكەسێكی تری نزیكیان دەیتوانی ئەم كارەبكات وەیان هەر دەیان توانی بەرگری لێ بكەن و نەهێڵن شوو بكات تا دەمرێت وەكەمرد میراتەكەی ببەن. وەشەریعەتی ئیسلامی ئەم جۆرەشی ڕەد كردەوەوەك خوای گەورەدەفەرمووێ { ولا تنكحوا ما نكح آباؤكم من النساء الا ما قد سلف انەكان فاحشة ومقتا وساء سبيلا } نەكەن ئەو ئافرەتانەمارەبكەن كەپێشتر باوكتان مارەی كردبوو، مەگەر ئەوەی كەڕابوورد (لەسەردەمی نەفامیدا پێش حەرام كردنی) بەڕاستی ئەو كارەگوناهێكی گورەو ناشرین و ناپەسەندەو ڕێبازێكی خراپەوەهەروەها خوای گەورەدەفەرمووێ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ } ئەی ئەوانەی پرواتان هێناوەدروست نیەبۆتان ژنان بەزۆر بكەنەمیراتی خۆتان و دەستیان بەسەردا بگرن، (وەك كەلوپەلی تری ناوماڵ) ، ناچاریان مەكەن تا هەندێك مارەییتان بۆ بگەڕیننەوەبەڕاستی سەیرەئافرەت وەك كاڵایەك سەیری دەكرا نەك وەك مرۆڤ هەروەك چۆن كەلوپەڵ و گاو وواڵخ بەش دەكرا ئەویش ئاوا. بەڵام لەوەسەیرتر هەیەلەم ڕۆژەدا كەمیللەتێك وەك كاڵا سەیر دەكرێ و وەك میراتێك جێ دەمێنی بۆ نەوەكانی داهاتوی هەروەك لەزۆر ووڵاتانی جیهاندا هەیە، باوكەكەدەمرێ میللەتەكەبۆ كورەكەی جێ دەمێنێ ئەمیش ئیتر خۆی و خوای خۆی؟!

3- كۆكردنەوەلەنێوان دوو خۆشك، یانی كەسی وا هەبوو دوو ژنی هێناوەهەردووكیان خوشك بووە، وەئاینی ئیسلام ئەمەشی ڕەد كردەوەو نابێت دوو خوشك لەیەك كاتدا بهێنرێت وەك خوا گەورەدەفەرمووێ { وان تجمعوا بين الاختين }.

4- ڕێژەی دیار نەكراو بۆ ژن هێنان كەسی وا هەبوو 10 ژنی هەبوو، هەبووەزۆر زیاتر وەشەریعەتی ئیسلام سنورێكی بۆ دانا كەتا چوار ڕێگەپێدراوەوەك خوای گەورەدەفەرمووێ { فنكحوا ما طاب لكم من النساء مثنی وثلاث ورباع فاءن خفتم الا تعدلوا فواحدة } ئەویش بەمەرجێ كەسەكەمتمانەی بەخۆی هەبێت كەدادگەر بێت لەنێوانیاندا، خۆ ئەگەر دادگەر نەبوو بێگومان توشی سزا دەبێت، وەهەتا هەر یەكەم ژنیش ئایا هەموو ئەو كەسانەی كەیەك ژنیان هەیەدادگەرن لەگەڵیا ؟ لەسەر فرەژنی ناڕۆم لێرەدا چونكەباسێكەزۆر هەڵدەگرێت دەكرێت بكرێتەبابەتێكی سەربەخۆ.

5- مارەی بردن لەنەفامیدا ئەگەر كەسێك كچەكەی بدایەبەشوو مارەیەكەی دەبرد، هەرچەند بەداخەوەئەمەتا ئێستاش ماوە، زۆر كەس بیستومەوتوویەتی كچەكەم

بەپسكیت و نوقڵ گەورەكردووەچۆن پارەی لێ ناستێنم ! بۆ كوری ئەو خەڵكەبەبا گەورەبووە؟ وەدەبێت مارەیی ئەو پرەپارەیەزێرەهەرچیەبدرێت بەكچەكەو ئەوەمافی ئەوەنەك كەسوكاری خوای گەورەدەفەرمووێ { وآتوا النساء صدقاتهم نحلة } ئەو پرەماڵەمافی ئافرەتەكەیە، ئیتر كەم یان زۆر دیاری نەكراوەلەشەرعدا، ئەوەدەكەوێتەسەر ڕێگەوتنیان بەڵام بێگومان تا كەم بێت باشترە، ئافرەت بەزۆری یان كەمی ماڵ سوك نابێت هەروەك هەندێك كەس دەڵێن؟! ئەوەی سەرەوەتەنها حەزم كرد وەك پێشەكیەك بێت بۆ چوونەناو بابەتەكەوە، ئەو هەموو گۆرانكاریانەی هاتوو بەسەر ئەم كارەدا لەبەرژەوەندی ئافرەت بووە، هەروەك لێرەدا باسەكەباسی تەڵاق و جیابوونەوەیەلەپێش ئیسلامدا ڕێژەش نەبوو بۆ تەڵاق كەسی وا هەبووەسەد جار ژنەكەی تەڵاق داوەو هێناویەتیەوەبەئارەزووی خۆی تۆپ تۆپێنی پێكردووەیان هەروا وازی لێهێناوەبەبێ ئەوەی تەڵاقی بدات وەئەویش نەیتوانیوەشوو بكات ناچار بووەهەروا دانیشێت تا مردن، بەڵام ئاینی پیرۆزی ئیسلام سنورێكی دانا بۆ هەموو ئەم شتانەوەك لەخوارەوەبەڕوونی دەردەكەوێت.

*تەڵاق و جیابوونەوەلەشەرعدا چارەسەرێكی نێوان ژن و پیاوەبەچەند ووشەیەكی تایبەت ئەگەر هاتوو ژن و پیاو دانولەیان پێكەوەنەدەكولا وەهەموو ڕۆژ گرفت و دەنگەدەنگیان هەبوو وەنەیان توانی لێك تێبگەن وبگەنەخاڵی هاوبەش باشتر وایەلێك جیا ببنەوە، ئەڵبەت ئەمەش كارێكی ئاسان نیەو وەنابێت پەلەی تێدا بكرێت، وەدەبێت كۆمەڵێك ڕێگەهەیەبیانگرێتەبەر وەك جێگەجیاكردنەوەبۆ ماوەیەك، ئاگادار كردنی پیاو چاكانی هەردوولا بۆ گونجاندیان پێكەوەبەڵام ئەگەر هەموو هەوڵەكان سەری نەگرت باش نیەماڵەكەیان بكەنەدۆزەخێك بۆ خۆیان و وەئەزیەتدانی ئەملاولاش لێك جیا ببنەوە. وەنابێت خەڵكیش بەشێوەیەكی خراپ پروانننەئەم ئافرەت و پیاوە، چونكەمانای وا نیەكەئەم دووكەسەنەیات توانی پێكەوەبژین ئیتر بەكەڵك نایەن و خراپن، بەڵكو نەیان ویستووەدرۆ لەگەڵ خۆیاندا بكەن، وەگرنگەكەكەسایەتی یەكتریش بریندار نەكەن هەیەبۆ نمونەئافرەتێك دێنێ و دوای گرفتێكی وا دێتەپێش سەرەنجامەكەی بەتەڵاق كۆتای دێت لەدوایدا تانەو شتی خراپ بۆ یەكتر هەڵدەبەستن، چۆن؟ ئەو مرۆڤەدەمی دەیهێنی خراپەی ئەو ئافرەتەیان پیاوەباس بكات كەپێشتر هاوسەری بووە! وەلەكۆمەڵگەی خۆشماندا زۆر پێداگری دەكرێ لەوەی كەبۆچی جیابوونەتەوەمادام كارەكەتەواو بووەنەدەبوو ئەوەندەپێداگری بكرایە، چونكەسودی نیە، تەنها ئەوەندەیەكابرای پرسیار كەر وەك حەزێكی خۆی دەیەوێت هۆكارەكەبزانێت، ئەگینا كارەكەلەوەتێپەڕیوەچارەسەربكرێ.

جۆرەكانی تەڵاق

دووجۆر تەڵاق هەیەتەڵاقێكیان پێی دوەترێ تەڵاقی ڕاستەوخۆ ئاشكرا، واتەبەخێزانەكەی بڵێ پرۆ تەڵاقت كەوتبێت، بەم وتەیەتەڵاقی دەكەوێت. وەجۆری

دووهەم نائاشكرا یانی بەووشەی تەڵاق نەبی ئیتر ئەمەزۆر شت دەگرێتەخۆ بۆ نمونەبڵێ بەخێزانی پرۆرەوەبۆ ماڵ باوكت، یان لەكۆڵم بەرەوەلەم جۆر قسانەبەڵام ئەگەر نیەتی لەگەڵدا بێت یانی مەبەستی تەڵاقدان بێت بەم قسانەئینجا تەڵاقەكەی دەكەوێت، چونكەئەگەر مەبەستی ئەوەنەبێت بێگومان ئەو قسانەهیچی تیا نیەبۆ نمونەبڵێ پرۆرەوەبۆ ماڵ باوكت، یان لەكۆڵم بەرەوەبیەوێ بۆ نمونەئیسراحەتێك بكات .

*هەروەك چۆن دووجۆر تەڵاق هەیە، تەڵاقی ئاشكرا بەووشەی تەڵاق و وەتەڵاق بەووشەی جگەتەڵاق هەروەها دووجۆریش تەڵاق هەیەكەیەكێكیان تاوان نی یەئەگەر لەو كاتەدا تەڵاقی بدەیت ئەویش ئەوكاتەیەئافرەتەكەلەسوری مانگانەدا نیەواتەپاكەو وەهێشتا كاری جووت بوونیش نەكراوە، وەدووهەمیان تاوانەئەگەر بێت و لەو كاتەدا پیاوەكەژنەكەی خۆی تەڵاق بدات تاوان بار دەبێت ئەویش ئەوكاتەیەكەئافرەتەكەلەسوری مانگانەدایە(الحيض) وەیان پاكەو لەسوری مانگانەدا نیەبەڵام پێكەو جووت بوون. وەئەوەش بزانن كەچوار جۆر ئافرەت هەن كەئەمانەنایان گرێتەوەئەویش چوار تاقمن یەكەمیان ئافرەتێكی منداڵ كەهێشتا نەگەشتۆتەحەدی سوری مانگانەدووهەمیان یەكێكەكەزۆر گەورەیەو لەوەدا نەماوەسوری مانگانەی بەسەردا بێت یانی پیر بووە، وەسێهەمیان ئافرەتی دووگیانەحامل، وەچوارەم ئەو ئافرەتەیەكەخولعی لەگەڵ كراوەو وەكاری جووت بونیشیان نەكردووە. لێرەدا پرسیارێك دروست دەبێت ئایا چۆن كەسێك خێزانی تەڵاق بدات تاوانی دەگات یان تاوانی ناگات لێرەدا مەبەست لەوەنیەئەگەر هەركەسێك ویستی خێزانەكەی تەڵاق بدات بڵێ دەی ئێستەكاتی خۆیەتی و تەڵاقی بدات، لێرەدا مەبەست ئەوەیەئەگەر ئیتر كار گەشتەئەوەی كەچار نەما وەهەلی پێكەو ژیان نەما لەو كاتەدا تلاقی بدات كەئافرەتەكەلەپاكیدایەوەهێشتا جیماعیان نەكردووە، ئەمەش لەبەر ئەوەیەنەوەك ئافرەتەكەحامل بێت و دوای پەشیمانی بكێشێت و داخی بۆ بخوات كەنەیزانی ئافرەتەكەحامل دەبێ. وەبەتەڵاقدانی لەكاتی سوری مانگانەدا تاوانی دەگات ئیتر مەسەلەی تەڵاقدانەكەی شتێكی ترە، ئایا لەبەرچی تەڵاقی داوەیان دەیدات. وەبێگومان خوای گەورەبچوكترین شت دەخوێنێتەوە.

*تەڵاقدان پێش ژن هێنان ناكەوێت وەك یەكێك هێشتا ژنی نەهێناوەو بڵێ تەڵاقم كەوتبێت یان بڵێ تەڵاقی داهاتووم كەوتبێت كاتێك ژنم هێنا، وەهەروەها چوار كۆمەڵی تر هەن تەڵاقیان ناكەوێت منداڵ، شێت، خەوتوو، زۆرلێكراو ، پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرمووێ {عن النبي صلى الله عليه وسلم قال رفع القلم عن ثلاث عن النائم حتى يستيقظ وعن الصغير حتى يكبر وعن المجنون حتى يعقل أو يفيق} واتەمنداڵ و خەوتوو شێت قەڵەمی تاوانیان لەسەر لابراوە. وەهۆی تەڵاق نەكەوتنی ئەم كۆمەڵانەئەوەیەبەویستی خۆی نەبووەبۆ نمونەوەك زۆر لێكراو. وەیان نازانی تەڵاق چیەوەك منداڵ و شێت.

پیاو خاوەنی سێ تەڵاقەو بێ سنور نییەوەك سەردەمی نەفامی،بەڵكو سنوردارە، جا كەوا بوو هەر لەسەرەتاوەدەبێت زۆر ئاگادار بیت كەهەوڵ نەدەیت بەهیچ شێوەیەك تەڵاق بخۆی، بۆ ئەوەی نەكەویتەكێشەوە. وەبەڕاستی نەنگیەبۆ پیاو تەڵاق بكاتەچەكی خۆی و هەردەم بەكاری بێنێ وەك لەزۆر شوێن باوە. ئامۆژگاریم بۆ هەموو خوێنەرانی بەڕێز ئەوەیەئەگەر كورەو هێشتا ژنی نەهێناوەهەر لەئێستەوەمتمانەیەكی بەهێز لەدڵی خۆیدا دروست بكات كەهەرگیز ئەم ووشەیەی بەدەمدا نەیەت،كاتی ژنی هێنا، وەئەگەر پیاوەو خاوەنی ژنەئەگەر پێشتر تەڵاقی بەكارهێناوەجارێكی تر نەگەڕێنەوەسەری و لەخوا بترسن، وەئەگەر كچەو هێشتا شوی نەكردووەئەم ووتانەی لەبیر بێت و ئامۆژگاری هاوسەرەكەی پێ بكات لەداهاتوودا وەخوای گەورەهاوسەری ئیماندارو لەخوا ترستان بەنسیب بكات،باشتر لەئێمەوە، وەخێزانی ئیماندارو چاك بەنسیبی كورەكانیش بكات باشتر لەخێزانەكانی ئێمە، وەئەگەر ژنەو خاوەنی مێرەهەروەها ئامۆژگاری مێردەكەی پێ بكات و هەرگیز هەوڵ نەدات مێردەكەی تورەبكات چونكەتەڵاق دان زۆر كات لەتورەبییەوەدروست دەبێ لێرەدا بەسەرهاتێكم بیر كەوتەوە(لای دكتۆرێكی ئوردونی ئەو ئایەتانەمان دەخوێند كەحوكمی تێدایەوەهاتینەسەر تەڵاق، یەكێك لەقوتابیەكان پرسیاری كرد ووتی: دكتۆر بۆ؟ ئەو كەسانەی تەڵاق دەخۆن تورەدەبن ،ئەویش ووتی: ئەی تەبعەن خۆ گونجاو نیەپیاو قاچی لەسەر قاچی دانابێت و قاوەبخوات و بڵێ بەخێزان ڕۆ تەڵاقت كەوتبێت). وەهەروەها دەبێت ئێمەش بەگوێرەی توانامان خەڵكی هۆشیار بكەین.

*پیاو وەك ووتمان خاوەنی سێ تەڵاقە، ئەگەر تەڵاقێ وەیان دوو تەڵاقی كەوت دەتوانێت خێزانەكەی بهێنێتەوەو وەوەك جاران هەڵسوكەوتی لەگەڵدا بكات. بەڵام ئەگەر سێ تەڵاقی كەوت ناتوانێت خێزانەكەی بهێنێتەوەهەتا پێنج مەرج نەیەنەدی. ئەویش تەواو بوونی عیدەی شەرعیەلێی واتەسێ سوری مانگانەببینێت و پاك ببێتەوە، وەلەپاشان شوبكاتەكەسێكی ترو وەكاری جووت بوون لەگەڵیدا ڕووبدات، وەپاشان ئەویش تەڵاقی بدات، وەعیدەی لەویش تەواو ببێت، وەدوای ئەوەئەگەر پیاوی یەكەم ئارەزووی كردەوەدەتوانێت بیهێنێتەوە. لێرەدا حەز دەكەم زیاتر ڕوونكردنەوەبدەم ئەمەیەكەلەناو كوردەواری ئێمەدا بەناوبانگەبە(مارەبەجاش) بەڵام نەك ئەوەی كەخەڵكانێك دەیان كرد وەیان هەیەئێستەش دەیكات، بەڵام ئەوەی خەڵك دەیكات بەڕاستی هیچ مەرجێكی شەرعی تیا نیەلەبەر ئەوەپیاوەكەهەر سێ تەڵاقەكەی كەوتووەدێن كابرایەك بەپارەیان كەسێك پەیدا دەكەن و بۆ یەك شەو ئەم ئافرەتەداماوەی لێ مارەدەكەن و بەیانی زوو هەركەڕۆژ بووەوەپێی تەڵاق دەدەنەوەو هەم جارێكی تر مارەی دەكەنەوەلەپیاوی یەكەم، بەڕاستی ئەمەگەمەمنداڵانەیەوەخۆ خەڵەتاندنە. ئەو پیاوەی كەسێ تەڵاقەكەی كەوتبێت لەڕاستیدا نابێت بەتەمای ئەو ئافرەتەبێتەوە، بەڵام كەهەموو ئەو مەرجانەهاتنەدێ وەدوای ئەوەبەدڵیدا

هاتەوەدەتوانێت وەئەم جارەوەك وایەژنێکی تر هێنابێت. خوای گەورەدەفەرمووێ {فان طلقها فلا تحل لەحتی تنكح زوجا غیره} حەڵاڵ نابێت تا شوو بەکەسێکی تر نەکات ئەگەر تەڵاقی کەوتبوو، مەبەست سی تەڵاقەکەیە. نەك یەك یان دوو. وەئەم فەرموودەزیاتر بۆمان ڕون دەکاتەوە{وعن عائشەرضي اللهعنها قالت: طلق رجل امرأتەثلاثا، فتزوجها رجل، ثم طلقها قبل آن یدخل بها، فاراد زوجها الاول ان یتزوجها، فسأل النبی صلی اللهعلیەوسلم عن ذلك؟ فقال: لا. حتی یزوق الاخر من عسیلتها} واتەپیاوێك سێ بەسێ ژنەکەی تەڵاقدا، وەپیاوێکی تر مارەی کرد، وەلەپاشان ئەویش تەڵاقی دا پێش ئەوەی جیماعی لەگەڵ بکات، وەپیاوی یەکەم ویستی بیهێنێتەوە، پرسیاری لەپێغەمبەر کرد درودی خوای لێ بێت لەسەر ئەو مەسەلە، ئەویش درودی خوای لێ بێت فەرمووی: نەخێر تاوەکو تامی هەنگوینی یەکتری دەکەن، مەبەست تا جیماع دەکەن لەگەڵ یەکدا. وەهۆی تەواو بوونی عیدەی شەرعیش ئەوەیەبۆ ئەوەی دەربکەوێت ئایا ئەو ئافرەتەدووگیانەیان نەوەئەگەر دووگیان بوو بۆ نمونەمنداڵەکەبزانرێت هینی کێ یە. چونکەئەگەر ڕاستەوخۆ لەیەکێکی تر مارەبکرێ دەکری ئافرەتەکەدووگیان بوو بێت لەپیاوی یەکەم وەپیاوی دووهەم بەمنداڵی خۆی بزانێت. وەیەکێك لەهۆکارەکانی ئەوەی کەئیسلام لەپێناویدا هاتووە، پاراستنی وەچەیە(حفظ النسل) وەلەبەر ئەمەشەکەزیناو بەدڕەوشی ڕێگەپێنەدراوەلەشەرعدا چونکەوەچەکان تێکەڵ دەبێ، وەهەروەها هۆکاری تر، کەئێرەجێگەی ئەو باسەنیە.

بەڵام ئەو پیاوانەی کەتەنها یەك یان دوو تەڵاقیان کەوتووە، بەم شێوەیەدەبێت ئەگەر ئافرەتەکەهێشتا عیدەی بەسەر نەچووەکەمترەلەسێ سوری مانگانەئەو ماوەیەی کەلێك جیا بوونەتەوەدەتوانێت ئافرەتەکەبهێنێتەوەبەبێ هیچ شتێك و وەلەتەڵاقەکەی کەم دەکات لەفەرموودەیەکدا بەم شێوەهاتووە{عن ابن عمر رضي اللهعنهما:اما أنت طلقتها واحدة، آو اثنتین، فان رسول اللهصلی اللهعلیەوسلم آمرني ان راجعها} ئەوەی لەم فەرموودەدا دەردەکەوێت کەلەسەردەمی پێغەمبەردا ئەم کارانەڕوویداوەو، وەخۆی درودی خوای لێ بێت فەرمانی بەگەڕانەوەی کردووەمادام هێشتا یەك یان دوو تەڵاقی کەوتبێت ،بۆ نمونەتەڵاقێکی کەوتووەدوانی دەمێنێت، بەڵام ئەگەر عیدەی بەسەر چوو بوو ئەوا هەر بەتەواو بوونی عیدەکەی ناتوانێت هەروا بیهێنێتەوەدەبێت سەر لەنوێ مارەی ببڕێتەوەوەئەوکاتەش هەر لەتەڵاقەکانی کەم دەکات، وەدەبێت ئیتر ئاگادار بێت لەوەکانی تر.

سوێند خواردن بەتەڵاق

ئەگەر یەکێ سوێندی خوار بەتەڵاق کەئیتر کاری جیماع لەگەڵ خێزانەکەی نەکات بۆ کاتێکی دیاری نەکراو یان زیاتر بێت لەچوار مانگ، ئەگەر ئافرەتەکەداوایکرد ئەوکاتەپیاوەکە، چەند هەڵبژاردنێکی دەکەوێتەبەردەست یان دەبێت کاتەکەی بشکێنی و کەفارەتەکەی بدات، وەیان دەبێت ئافرەتەکەتەڵاق بدات، خۆ ئەگەر هەر نکۆڵی کردو

ملی نەدا بۆ ئەوەی تەڵاقی بدات ئەو کاتەقازی دەتوانێت بەزۆرو بەبێ ڕەزامەندی پیاوەکەتەڵاقی بدات و لێکیان جیا بکاتەوە، چونکەگونجاو نیەمانەوەبەو شێوە، ستەمی تیایەبۆ ئافرەتەکە. لێرەدا پرسیارێك دروست دەبێت ئەویش ئەوەیەیانی چی؟ ئەگەر ئافرەتەکەداوا بکات، وەڵامی ئەو پرسیارەئاشکرایەچونکەئەگەر ئافرەتەکەقسەنەکات خۆ کەس نازانێ دەبێت ئافرەت داکۆکی بکات لەمافی خۆی ئەگەر ستەمی لێکرا.

وەئەگەر هاتوو پیاو ووتی بەخێزانی تۆ وەك پشتی دایکم وایت، بۆ نمونەبڵی تۆ وەك دایك یان خوشکم وایت وەئەگەر لەو کاتەدا وشەی تەڵای بەدەمیدا نەهات ئەوەئەوەدەگەیەنێت کەئافرەتەکەی دەوێت، وەکەفارەتی دەکەوێتەسەر، لەسەر ئەم ووتانەی وەکەفارەتەکەشی بەم شێوەیە: دەبێت بەندەیەکی مسوڵمانی ساغ ئازاد بکات خۆ ئەگەر نەبوو وەك لەم زەمانەی ئێمەدا کەنیە، دەبێت دوو مانگ لەسەر یەك، بەبێ ئەوەی بەینی تێبخات بەڕۆژوو بێت، خۆ ئەگەر ئەمەشی نەتوانی دەبێت خواردی شەست هەژار بدات بۆ هەرکەسێك خواردنێکی وا کەباوەلەوکاتەدا، بۆ نمونەبرنج و شلەیەك بۆ ئەوانەی لەکوردستانن، وەبۆ ئەوانەی لەلەئەوروپان ئەگەر چێشتخانەی کوردی هەبوو باشەوەگەر نەبوو بۆ نمونەخواردنێکی ماکدۆناڵ یان کەی ئێف سی، وەدەبێت ئەوەش بزانیت کەنابێت ئەو کەسەی کەزیهاری کردووەواتەبەژنەکەی ووتووەتۆ وەك دایك یان خوشکم وایت نابێت کاری جیماع بکەن تا کەفارەتەکەی دەدات نەك بڵێ دەی قەیچێکا دوای دەیدەم، خوای گەورەلەسەر زیهار دەفەرمووێ { والذين يظاهرون من نسائهم ثم يعودون لما قالوا فتحرير رقبة من قبل ان يتماسا ذلكم توعظون به والله بما تعملون خبير فمن لم يجد فصيام شهرين متتابعين من قبل ان يتماسا فمن لم يستطع فاطعام ستين مسكينا ذلك لتومنوا بالله ورسوله وتلك حدود الله وللكافرين عذاب اليم } مانای ئەم ئایەتەهەر ئەوەیەکەووتمان. بەڵام ئەگەر ئافرەت بەپیاوەکەی بڵێ تۆ وەك باوکم یان برای منی ئەوەگوناهی دەگات و هیچ شتێکی ناکەوێتەسەر .

*تۆمەتبارکردن و لەعنەتکردی خێزان، ئەگەر پیاوێك بەژنەکەی بڵێ تۆ زینات کردووەو خیانەتت لەمن کردووە، بەم وتانەحەد لەسەر ئەو پیاوەجێبەجی دەبێ ئەگەر شایەت نەهێنێ وەیان لەعنەت نەکا، وەیان ئافرەتەکەخۆی دانی پێدا نەنا،خۆ ئەگەر شایەتی هەبێت و هەموویان بڵێن ئەو ئافرەتەمان بینیوەکەزینای کردووەوەبەئاشکرا بینیومانە، ئەو کاتەپیاوەکەهیچی لەسەرنامێنێ و وەحەد دەکەوێتەسەر ئافرەتەکە، چونکەوتەکانی ڕاستەو وەجێگیر بووە، وەئەگەر چوار شایەتی نەبوو تەنها خۆی بوو، ئەوکاتەدادگەر تەنها بەووتەی پیاوەکەناتوانێت حەد لەئافرەتەکەبدات، وەپیاوەکەدەبیت یان لەعنەت بکات وەیان بۆ ڕاستێتی قسەکانی، وەیان دادگەر بڕیاری حەدی لەسەر دەدات، چونکەنابێت ئافرەتیك تاوانبار بکرێت بەکارێکی وا ناشرین هەر لەخۆوە، وەکەسایەتی بریندار بکرێت لەکاتێکدا بێ تاوانە، وەئەگەر لەعنەتی کرد ئەوجا هیچ لەسەر پیاوەکەنامێنێ، چۆنیەتی لەعنەت کردنەکەبەم شێوەیە: کەئەو پیاوەی کەلەعنەتی لەخێزانەکەی کردووەلەلای قازی دا دەڵێ: أشهد باللهانني لمن الصادقين

فيما رميت بەزوجتي من الزنا،واتەشايەتی دەدەم، سوێند بەخوا من ڕاستگۆم و لەم ووتانەم بەرانبەر ژنەکەم کەزینای کردووە، ئەگەر ژنەکەمنداڵی بوو بوو، یان دووگیان بوو، دەبێت ئەوەش بڵێ کەئەو منداڵە، منداڵی من نیەو هینی زینایە، چوار جار ئەوە دەبێت دووبارەبکاتەوە، وەبۆ جاری پێنجەم دەڵێ، دوای ترساندی بەئاگری دۆزەخ و ترسی سزای دوای، چونکەئەگونجێ درۆ بکات و ئەوکاتەپەشیمان ببێتەوە، خۆ ئەگەر هەر سور بوو لەسەر بڕیاری خۆی و ویستی بەردەوام بێت دەڵێ: وعلي لعنة اللهان کنت من الکاذبين، واتەلەعنەتی خوای لێ بێت ئەگەر درۆ بکەم، ئەمەش لەڕاستیا هەر دوپات کردنەوەی قسەکانی پێشوەو زیاتر جەخت کردنە. جا ئیتر بەم کارانەی پیاوەکەهیچی لەسەر نامێنێ، وەچەند شتیك جێگیر دەبێت دوا بەدوای ئەم کردەوانە. حەد لەسەر پیاوەکەلا دەچێ، وەحەد دەکەوێتەسەر ئافرەتەکە، وەمارەی ژنەکەهەڵدەوەشێتەوە، وەمنداڵەکەش ئەگەر ببێت نابێتەمنداڵی پیاوەکەمادام وتبێتی منداڵی من نیە، وەدواتریش لەیەکتری حەرام دەبن بۆ هەتا هەتایە، یانی بەهیچ شێوەیەك بۆی دروست نابێت کەبهێنێتەوەئەگەر شوی تریش بکات و ئەویش تەڵاقی بدات، وەك پێشتر باسمانکرد. وە بۆ ئەوەی ئافرەتەکەش هیچ لەسەر خۆی نەهێڵێ هەمان کاری پیاوەکەدەکات، هیچی لەسەر نامێنێ . لێرەدا پرسیارێك خۆی قوت دەکاتەوەو دەڵێ باشەئەم هەموو گێرەو کێشەبۆچی؟ پێش هەموو شتێك ئاینی پیرۆزی ئیسلام ئاینێکی واقعیەئەگەر بۆ نمونەپیاوێك کەسێکی بینی لەگەڵ خێزانەکەیدا چ بکات؟ خۆ ناکرێت خۆی لێ کەڕ بکات هەم لەملاشەوەشایەتی نیەناچارەبەم شێوەکێشەکەی ببڕێنێتەوەتا ڕزگاری ببێت لەو ئافرەتەداوێن پیسەو، وەمنداڵ ئەگەر دروست بوو بێت. بەڵام لەملاشەوەگومانی ئەوەدەکرێت کەئەم کابرا درۆ بکات! جا ئەگەر دانی پیا نا کەدرۆ دەکات ئەوەدەبێت دارکاری بکرێ لەسەر ئەو وتەناشیاوانەی کەکردوویەتی بەرانبەر خێزانی. لێرەدا دیسان پرسیارێکی تر دروست دەبێ باشەئەگەر پیاوەکەو ژنەکەی هەردووکیان لەعنەتیان کرد لەیەکتر؟ وەڵامی ئەوەش ئەوەیەئیتر ئەوان جیابوونەتەوەو کێشەکەیان بڕاوەتەوە، بەڵام خۆ گونجاو نیەهەردووکیشیان ڕاست بکەن حەتمەن یەکێکیان درۆی کردووەجا لەبەر ئەمەیە، شاهیدی ئەو دووکەسەوەرناگیرێ چونکەجێگەی متمانەی تەواو نیەن، نازانین کامیان ڕاستیان کردووە، جا ئەگەر کەسیك ئەمەی زانی خۆی ناخاتەئەو بارو دۆخەوەهەم تاوانبار بێت لای خواو وەهەم بێ متمانەبێت لای خەڵکی. ئەو هەموو گێرمەو کێشەلەئیسلامدا هەیەلەبەر ئەوەکەس جورئەتی ئەوەنەکات تۆمەت بۆ کەسێکی تر دروست بکات. خۆ ئەگەر بیرێك لەم ڕۆژگاری خۆمانەبکەینەوەچەند لەم کێشانەڕوو دەدات؟ چەند خەڵك یەکتری تاوانبار دەکەن بەم کارانە، وەیان بۆ ئافرەتانی تر مەرج نیەهەر خێزان چونکەئەگەر هەر ئافرەتیك تۆمەتبار بکەیت بەبەدڕەوشتی دەبێت یان بیسەلمێنی وەیان دارکاری باش ئەخۆی، بەڵام لەم ڕۆژەدا کەسایەتی ئافرەت کوا بەو شێوەڕێزی لێ دەگیرێ، هەر لەڕۆژنامەو جەریدەکاندا بەئاشکرا دەڵێن فڵان ئافرەت خێزانی فڵان کەس لەکەڵ فلان کەسایە، وەهەزارەها شتێ وا، لەناو خەڵکیدا،

ئافرەتی وا هەیەتۆمەتی زینای دراوەتەپاڵ وەئەو ئافرەتەبووەتەسەگ لەبەرچاوی خەڵك لەکاتێکدا هیچیشی نەکردووە، بەهەزارەها کەس گرفتیان بۆ دروست بووەو وەهەتا کوشتاریش هەر بەهۆی ئەم گرفتانەوە، کوا چ یاسایەك هەیەبۆ بنبڕکردنی ئەم شتانە؟ چەندەها کەس هەیەلەخێزانی جیا بووەتەوەبەهۆی گومانەوە. زۆر بەداخەوەلەکۆمەڵگەی ئێمەدا ئەم گرفتانەزۆرە، هەر ئەوەندەیەکێك باسی یەکێکی کرد ئیتر لەئاگر خێراتر بڵاو دەبێتەوە! خۆزگەدەمی خۆمان دەگرت و نەدەبووینەمایەی ئازاری بەرانبەریی یەکتری و بەردەوام هەوڵمان بۆ چارەسەرکردن بوایەنەك بۆ ئاژاوەو شکاندنی بێتاوانان.

ڕنینەوەی تەڵاق لەخۆ (الخلع)

ئاشکرایەکەتەڵاق بەدەست پیاوەو وەئەو ئەو توانایەی هەیەبەسەر ژنەکەیدا کەتەڵاقی بدات و لێك جیا ببنەوەلەحالەتی نەگونجاندا، وە پیاو ئەو مافەی هەیەو سەر پشکەلەتەڵاقدانی خیزانەکەی. وەلێرەدا پرسیارێك دروست دەبێت و دەڵێ ئەی باشەپیاو ئەو مافەی هەیەئەی ژنەکە؟ وەڵامەکەی سەردێری ئەم بەشەیەڕنینەوەی تەڵاق لەخۆ واتەخلع کردن، ئەگەر ئافرەتەکەی ویستی لەپیاوەکەجیا ببێتەوەئەو مافەی هەیەهەروەك چۆن پیاوەکەمافی تەڵاق دانی هەیە، ئاینی پیرۆزی ئیسلام مافی بۆ ژن داناوەهەروەك چۆن بۆ پیاوی داناوە. وەڕنینەوەی تەڵاق لەلایەن ئافرەتەوەمافێکی خۆیانەهەروەك چۆن تەڵاق مافی پیاوەکەیە، لێرەدا نەپیاو وەنەئافرەت نابێت وەك هەلێك سەیری ئەمەبکەن و لەبچوکترین گرفتدا پەنای بۆ بەرن، بەڵکو وەك ئاماژەشمان پێکرد مەسەلەی جیا بوونەوەچارەسەرێکەدەکەوێتەدوای هەموو هەوڵەکانەوەگەر هیچ چارەسەر نەبوو ئەو کاتەوەك چارەیەك پەنا بۆ تەڵاق وەیان ڕنینەوەی تەڵاق دەکرێت، ئەمەش وەك چارەسەرێك نەك وەك تۆڵە!! کەبەداخەوەهەندێك کەس وەك تۆڵەتەڵاق و خلع بەکاردێنن لەیەکتری وەیان لەبنەماڵەی یەکتری!.

لێرەدا ڕوونکردنەوەیەك پێویستەلەسەر تەڵاق و خلع ئەگەر پیاوێك خێزانی تەڵاق بدات دەبێت دەست لەئەو مەسرەفەی کەکردووەیەتی هەڵبگرێت و شەرعەن نایکەوێتەوەنابێت خێزانەکەی تەڵاق بدات و وەهەرچی مەسرەفیشی بۆ کردووەلێی وەربگرێتەوە، بەڵام خۆ ئەگەر خۆیان ڕێکەوتن مانای وا نیەناشەرعی بێت، ئەوەبۆ کەسێك کەئیتر بەتەواوی جیا ببنەوەو نەیگەڕێنێتەوەواتەسێ تەڵاقەکەی دابێت. وەئەگەر تەڵاقێك یان دوانی دابێت دەتوانێت بیگەڕێنێتەوەبۆ ژێر مارەی خۆی وەك لەسەرەوەباسمان کرد. وەڕنینەوەی تەڵاق ئەگەر کارەکەیان کۆتایی پێهات ناتوانن بگەڕێنەوەبۆ لای یەکتری ئەگەر پەشیمان ببنەوەتا جارێکی تر گرێبەستێکی تر دەکەنەوەچونکەڕنینەوەی تەڵاق لەخۆ گرێبەستەکەهەڵ دەوەشێنێتەوە. وەهەروەها ئەو ئافرەتەی کەخلع دەکات واتەتەڵاقی خۆی لەپیاوەکەدەستێنی، پیاوەکە ئەو مەسرەفەی

کەکردوویەتی دەیکەوێتەوە، هەروەك چۆن ئەگەر پیاوەکەژنەکەتەڵاق بدات ژنەکەمەسرەفەکەی دەکەوێتەوە.

لێرەدا پرسیاریکی زۆر گرنگ خۆی قیت دەکاتەوەو دەڵێ: باشەئەگەر ئافرەتێك گیری خواردبوو بەدەست مێردەکەیەوەو دەیوست تەڵاقی خۆی لێ بستێنێ بەڵام پیاوەکەڕازی نەبوو چی بکات نەئەمەیەهەڵسوکەوتی باش بێت لەگەڵی و وەنەئەوەیەتەڵاقی بدات ئەم ئافرەتەچ بکات. وەڵامەکەی بەڕاستی لێرەدا ئەوەم بەبیردێتەوەکەهەبونی حوکمی ئیسلامی زۆر گرنگەئەگەر حوکمی ئیسلامی هەبێت لەم حاڵەتەدا حاکم بەزۆر پێی تەڵاق دەدا وەئەگەر هەر نەیکرد حاکم خۆی تەڵاقی دەدات بەبێ ڕەزامەندی پیاوەکە. وەلەم سەردەمەشدا کەحاکمی ئیسلامی نی یەخۆ ئەگەر پیاوەکەدیندار بێت هەرگیز ئەوەگاڵتەبەکەسایەتی خێزانەکەی ناکات کەکار گەشتەئەوەی لێك جیا ببنەوەنکۆڵی ناکات، بۆیەگرنگەکەخوشك و کەسەکانمان بەکەسێك بدەین کەئیماندار بن وەلەئیسلامدا دروەست نی یەئافرەت بدرێت بەنامسوڵمان وەهەتا خاوەنی دینەکانی تر بۆ ئەوەی لەداهاتوودا گرفتیان بۆ دروست نەکەن، وەهەموو لەبەر ئافرەتە. مەسەلەی تەڵاق و جیا بوونەوەزۆر زیاتر لەم باسەهەڵدەگرێت بەڵام ئومێد دەکەم وەڵامی زۆرێکی دابێتەوەوەئەگەر هەرپرسیارێکیش دروست بوو، بەئیمەیڵدا بینێرن والسلام علیکم

malaomar2@hotmail.com